

тивне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють» [5, с. 10]. Не варто забувати і про позакласну роботу з предмета, адже гуртки, факультативи, творчі заходи з мови та літератури допомагають поглибити знання учнів, розвивати їх інноваційні здібності, відчутти себе особистістю із власним «Я» і власною самооцінкою, на що і спрямована гуманізація освіти.

Висновки. На основі проведеного аналізу ми дійшли такого висновку: творчий потенціал учителя української мови та літератури розглядається як провідний фактор, що впливає на розвиток творчих можливостей учнів. Він передбачає: розвиток інноваційного потенціалу школяра, його здатності до комунікативних дій; формування мовної культури учнів; вміння аналізувати і вільно обмінюватися думками; систематичне розв'язання на уроці та в позаурочний час різноманітних творчих завдань. А розвиток творчого потенціалу учня — це результат інноваційної педагогічної діяльності учителя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н. П. Педагогіка : посіб. / Н. П. Волкова. — К. : Академія, 2001. — 576 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. — К. : Академвидав, 2004. — 352 с.
3. Концепція літературної освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 26.01.2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.non.gov.ua>. — Назва з екрану.
4. Кремень В. Г. Яку людину має готувати освіта: на чому слід зосередити увагу, модернізуючи освітню діяльність / В. Г. Кремень // Директор школи, ліцею, гімназії. — 2006. — № 5. — С. 4–6.
5. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : навч.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. — К. : А. С. К., 2004. — 192 с.
6. Сєдов А. О. Стан та перспективи розвитку інноваційних освітніх технологій в Україні / А. О. Сєдов // Відродження. — 2010. — № 1. — С. 35–38.
7. Сидоренко В. До проблеми формування сучасного вчителя як гаранта успішності навчально-виховного процесу / В. Сидоренко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. — Серія 16. — Вип. 2 (12). — К., 2004. — С. 98–99.
8. Степанов С. Ю. Рефлексивная практика творческого развития человека и организаций / С. Ю. Степанов. — М. : Наука, 2000. — 126 с.
9. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах / В. О. Сухомлинський. — К. : Рад. школа, 1976. — Т. 1. — 509 с.
10. Фуллан М. Сили змін : у 2 кн. / М. Фуллан ; пер. з англ. — Львів : Літопис, 2001. — 310 с.

В статье определяется сущность понятия творческого потенциала как составной инновационной деятельности педагога. Рассмотрены его особенности и роль в формировании творческого стиля учителя, в частности обращается внимание на инновационный поиск учителя украинского языка и литературы.

Ключевые слова: творческий потенциал учителя, инновация, инновационная деятельность педагога, творчество.

The definition of the essence of creative potential concept as an innovative activity component of a teacher is cleared up in the article. Its peculiarities and the role in the forming of creative style of a teacher are considered, in particular the innovative search of a teacher of Ukrainian and literature is paid heed to.

Keywords: creative potential of a teacher, innovation, innovative activity of a teacher, creative work.

Кушнір Т. І.,

аспірант кафедри української мови та методики навчання
Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ СИНТАКСИСУ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті висвітлюється роль інтерактивних методів навчання під час вивчення синтаксису в загальноосвітніх навчальних закладах; представлено та описано методи і способи їх застосування.

Ключові слова: інтерактивні методи, інтерактивність, інтерактивне навчання, мозковий штурм, мікрофон, гронування (асоціативний куш), дискусія.

Сучасні тенденції розвитку України, демократизація суспільства ставлять перед вітчизняними педагогами нові завдання, одним з яких є вдосконалення процесу підвищення рівня професійної підготовки вчителів загальноосвітніх закладів. Згідно з Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття»), стратегічним завданням реформування освіти є гуманістичне її спрямування, що може бути зреалізоване, зокрема, через упровадження інноваційної стратегії навчання. Вирішення цих проблем актуалізує значущість методичної роботи в закладах освіти, завданням якої є підвищення професійної кваліфікації педагогів [7, 16].

Інноваційна освітня діяльність нині набуває особливого значення, що відбито у відповідних нормативно-правових актах: Законі України «Про освіту»; Законі України «Про інноваційну діяльність»; «Положенні про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» [4, 95]. У цих нормативних освітніх документах наукові інновації визначено як головний чинник стабільного розвитку країни.

В умовах постійного зростання інформаційного простору якість роботи педагогічних працівників значною мірою залежить від інтенсифікації та оптимізації навчального процесу на основі ефективного використання традиційних і нових методик, що базуються на найширшому використанні різноманітних технічних засобів навчання. Науково-технічний процес та сучасна педагогічна наука, забезпечуючи вчителя найновішими методиками і технічними засобами подачі навчального матеріалу, вимагають від нього постійної самоосвіти та зусиль щодо вдосконалення педагогічної майстерності як однієї з найвагоміших умов забезпечення належного рівня навчально-виховного процесу [5, 70].

Сучасна освіта передбачає створення умов для повноцінного розвитку особистості, яка володіє інтелектуальною, оргдіяльнісною та комунікативною компетенцією. На розвиток особистості впливають зовнішні та внутрішні фактори. До зовнішніх відносять середовище, в якому перебуває індивід, а до внутрішніх — потребу, спрямованість, Я-концепцію.

Традиційна освіта, що орієнтується на накопичення знань і спрямована на репродуктивне засвоєння інформації, не в змозі забезпечити формування вищих потреб дитини у саморозвитку, самовдосконаленні, самореалізації [5, 71].

Сучасні підходи до викладання рідної мови вимагають застосування методів, форм та видів навчальної діяльності, які сприятимуть формуванню творчої мовної особистості — людини, яка є носієм мови, володіє лінгвістичними знаннями та високим рівнем комунікативних умінь і навичок, дбає про красу й розвиток власного мовлення, тісно пов'язана з національними ідеалами та національною культурою.

Ефективність засвоєння матеріалу значною мірою залежить від доцільності добору і використання методів навчання для конкретної теми. У сучасних українських школах навчання відбувається за діяльнісним підходом, в основі якого лежить активна позиція школяра як співтворця навчально-виховного процесу. Плануючи урок, педагог повинен віддавати перевагу тим методам навчання, які спонукають учнів до активних дій, до творчої діяльності.

Нині постає проблема вдосконалення форм організації процесу навчання, знаходження відповіді на запитання «як навчати, як створити умови для розвитку та самореалізації особистості в процесі навчання». Як залишаючись в рамках класно-урочної системи, підвищити ефективність навчального процесу, досягти високого інтелектуального розвитку учнів, забезпечити оволодіння ними навичками саморозвитку особистості. Значною мірою цього можна досягти, використовуючи сучасні інноваційні технології, зокрема технології інтерактивного навчання, перетворюючи, таким чином, традиційний урок на інтерактивний [8, 81].

Метою нашого дослідження є аналіз інтерактивних методів навчання, які сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках засвоєння синтаксису.

Особливістю інтерактивного навчання є підготовка молодої людини до життя і громадянської активності в громадянському суспільстві й демократичній правовій державі на заняттях з будь-якого предмета шкільної програми. Це вимагає активізації навчальних можливостей учня замість переказування абстрактної «готової» інформації, відірваної від їхнього життя і суспільного досвіду [8, 82].

Уроки мають захоплювати учнів, пробуджувати у них інтерес та мотивацію, навчати самостійному мисленню та діям. Ефективність і сила впливу на емоції і свідомість учнів великою мірою залежить від умінь і стилю роботи конкретного вчителя.

Термін «*інтерактивні методи*» відносно новий. Його ввів у 1975 р. німецький дослідник Ганс Фріц. За визначенням О. Пометун, — це «спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, що має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність» [8, 27]. Інтерактивність у навчанні можна пояснити як здатність до взаємодії, перебування у режимі бесіди, діалогу, дії. Відповідно, інтерактивним може бути метод, під час використання якого той, хто навчається, є учасником, що здійснює щось: говорить, управляє, моделює, пише, малює тощо, тобто виступає не тільки слухачем, а й бере активну участь у тому, що відбувається, власне, є активним учасником навчального процесу [1, 6].

Активізації розумової і пізнавальної діяльності учнів на уроках української мови, у тому числі і на уроках засвоєння синтаксису, сприяє використання інтерактивних методів навчання, в основі яких лежить

підвищення ефективності навчального процесу за допомогою «активного спілкування: учня з учнем; учня з групою учнів; учня з учителем; учителя з представником групи; учителя з групою учнів; учителя з класом» [1, 9]. Дослідженню проблеми інтерактивних методів навчання приділили увагу Л. Варзацька, М. Пентилюк, О. Пометун, Р. Балан, М. Вашуленко, О. Горошкіна, О. Караман, М. Красовицький, Т. Окунич, Л. Пироженко, Т. Симоненко, М. Коротко, О. Вербило, Л. Кратасюк, М. Олійник, Н. Дика та інші.

Інтерактивними можна назвати ті методи, які стимулюють учнів до міжособистісної взаємодії, забезпечують їхню активну участь у навчальному процесі, занурення школярів у спілкування. Отже, провідною якістю інтерактивних методів навчання є їхня здатність забезпечувати активність учнів, що позитивно впливає на процес засвоєння навчального матеріалу. Така позиція характеризує наукові пошуки сучасних дослідників інтерактивних методів навчання О. Пометун, Л. Пироженко, які вважають, що сутність інтерактивних методів навчання полягає в організації навчального процесу таким чином, щоб практично всі учні були залученими до процесу пізнання, мали змогу дискутувати з приводу того, що знають і думають [8, 17]. Спільна діяльність учнів у процесі пізнання, засвоєння навчального матеріалу означає, що кожен робить свій індивідуальний внесок, відбувається обмін знаннями, ідеями, способами діяльності, причому в атмосфері доброзичливості й взаємної підтримки, що дає змогу не лише здобувати нові знання, а й розвиває пізнавальну діяльність.

Суть інтерактивного навчання полягає у тому, що навчальний процес вибудовується на основі дотримання засадничої умови: постійна, активна взаємодія всіх учнів, тобто це є співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними суб'єктами навчання. Інтерактивна взаємодія відкидає і домінування одного учасника навчального процесу над іншими, і домінування однієї думки над іншими [2, 10]. Організація інтерактивного навчання передбачає: моделювання життєвих ситуацій; використання рольових ігор; спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин та відповідної ситуації.

Крім того, використання інтерактивних методів дозволяє реалізувати ідею співпраці, вчить конструктивно взаємодіяти, сприяє оздоровленню психологічного клімату під час навчальних занять, створює доброзичливу атмосферу, значно підвищує мотивацію учнів до навчання [9, 17].

Розглянемо інтерактивні методи, які доцільно запроваджувати у шкільну практику навчання української мови на уроках засвоєння синтаксису.

Розумовий штурм (мозкова атака, мозковий штурм) — вільне накопичення значної кількості ідей щодо запропонованої теми (спочатку без критичного осмислення). Мета застосування цього методу — зібрати якомога більше ідей, думок, поглядів щодо обговорюваної проблеми чи теми від усіх учнів протягом обмеженого періоду часу. Після повідомлення теми уроку, назви тексту чи якогось слова учням пропонується упродовж 2–3 хвилин самостійно записати все, що вони думають чи знають про назване. Далі, коли учні закінчать працювати індивідуально, вони працюють у парах (близько двох хвилин), розповідаючи один одному, що вони знають чи думають з цієї теми. Потім учитель пропонує учням поділитися своїми думками, знаннями з класом. Учитель цікавиться думкою учнів, контролює, коригує висловлювання. Можна організувати дискусію, обговорення різних поглядів з тієї чи іншої проблеми.

Наприклад, під час вивчення теми «Складнопідрядне речення» учням доцільно поставити таке запитання для обговорення: *Яку роль у нашому мовленні відіграють складнопідрядні речення? Чи могли б ми їх не застосовувати під час обговорення того чи іншого питання?* Після роздумів над запитанням учні висловлюють свої думки, підтверджуючи прикладами.

Отже, мозковий штурм спонукає учнів до розвитку уяви та творчості, дає можливість вільно висловлювати свої думки, дискутувати, формувати висловлювання за законами граматики.

Мікрофон. Метод пов'язаний із загально груповим обговоренням, надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою позицію чи думку. Доцільно організувати роботу так:

- поставити запитання до класу;
- запропонувати якийсь предмет, котрий виконуватиме роль уявного мікрофона (за відсутності справжнього);
- учні передаватимуть його один одному, по черзі беручи слово;
- надавати слово лише тому, у кого мікрофон;
- запропонувати учням говорити лаконічно і швидко (не більше однієї хвилини);
- під час відповідей не коментувати й не оцінювати їх.

Метод «Мікрофон» варто використовувати в процесі вивчення складнопідрядного речення на етапі закріплення вивченого матеріалу. Кожен з учнів наводить приклади складнопідрядного речення, передаючи умовний чи справжній мікрофон.

Групування (асоціативний куш) — спонукає учнів думати вільно й відкрито з певної теми. Застосування цього методу спрямоване на стимулювання мисленнєвої діяльності дітей, на встановлення зв'язків між окремими поняттями. Може бути використаний для актуалізації опорних знань і вмінь, а також на ста-

дії рефлексії. Доцільний для підбиття підсумків з вивченої теми чи розділу з української мови. Організуємо роботу так: обираємо й пропонуємо теми з широким потенціалом для асоціативного мислення, цікаву для учнів; пишемо ключове слово або фразу посередині аркушу паперу, на слайді чи на дошці; учні записують слова, фрази, які спадають на думку відповідно до теми; коли всі ідеї, асоціації записані, потрібно встановити зв'язки між поняттями (словами), де це можливо; 4–5 учнів представляють свої грона (асоціативні кущі); обговорюємо результати роботи всім класом чи у парах.

Дискусія дає прекрасну нагоду виявити різні позиції з певної проблеми або суперечливого питання. Для того, щоб дискусія була відвертою, необхідно створити в класі атмосферу довіри та взаємоповаги. Тому учнів варто ознайомити з правилами культури ведення дискусії (говорити по черзі, а не всім одночасно; не перебивати того, хто говорить; критикувати ідеї, а не особу, що їх висловила; поважати всі висловлені думки (точки зору); не сміятися, коли хтось говорить, за винятком, якщо хтось жартує; не змінювати тему дискусії; намагатися заохочувати до участі в дискусії інших).

Наприклад, під час вивчення складнопідрядних речень способу дії та наслідковості учням доречно було б дати таку тему для дискусії: *Як ви можете пояснити вживання розділових знаків у таких реченнях? Чи на всі речення діє правило про обов'язковість коми перед що? Як ви можете пояснити розділові знаки у поданому реченні: Чайка сідає в воду, так що чекай доброї погоди (Нар. творчість).*

Відкритість до спілкування (інтеракція) набирає в наші дні особливого значення. Інтерактивні методи є перспективними саме тому, що спрямовані на формування мовної та мовленнєвої компетентності учнів на основі діалогу, рівноправності, партнерства в межах навчальної групи, мікрогрупи, пари та цілого класу [5, 74].

Упровадження інтерактивних методів на уроках української мови, насамперед у 8–9 класах, під час вивчення складнопідрядного речення вимагає подальшого теоретичного обґрунтування та методичного забезпечення, зокрема в системі та в структурі уроків взаємопов'язаного навчання мови й мовлення.

Таким чином, виникає нагальна потреба більш активного використання інноваційного навчання в практиці середньої школи. Використання інтерактивних методів на заняттях дозволяє активізувати різноманітні чинники: теоретичні знання, практичний досвід учнів, їх спроможність висловлювати свої думки, пропозиції, уміння вислухати альтернативні погляди. Застосування цих методів створює умови для максимального залучення до роботи всієї групи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варзацька Л. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади / Л. Варзацька, Л. Кратасюк // Дивослово. — № 2. — С. 5–19.
2. Гергега Т. Інтерактивні методи на уроках / Т. Гергега // Завуч. — № 7 (193). — 2004. — С. 9–13.
3. Загальна середня освіта: зб. нормативно-правових документів. — Ч. 1. — К., 2003. — 129 с.
4. Нормативно-правове забезпечення освіти. — Ч. 2. — Х., 2004. — 140 с.
5. Даниленко Л. І. Управління процесом здійснення інноваційної діяльності в системі загальної середньої освіти / Л. І. Даниленко // Післядипломна освіта в Україні. — 2003. — № 3. — С. 70–74.
6. Пентиліюк М. І. Сучасний урок української мови / М. І. Пентиліюк, Т. Г. Окуневич. — Х.: Вид. група «Основа», 2007. — 176 с.
7. Пентиліюк М. Особливості технології уроку мови / М. Пентиліюк // Дивослово. — 1998. — № 4. — С. 16–18.
8. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Пометун. — К.: Вид-во А. С. К., 2004. — 192 с.
9. Салтовська В. Використання інтерактивних методів навчання на уроках розвитку мови / В. Салтовська // Рідна школа. — 2005. — С. 16–18.
10. Семенко Н. Є. Інтерактивні методи в гуманітарній освіті / Н. Є. Семенко // Управління школою. — 2005. — № 34 (118). — С. 18–21.

В статье идет речь о роли интерактивных методов обучения во время изучения синтаксиса в общеобразовательных учебных заведениях; представлены и описаны методы и способы их применения.

Ключевые слова: интерактивные методы, интерактивность, интерактивное обучение, мозговой штурм, микрофон, ассоциативный куст, дискуссия.

The role of interactive methods of teaching during the learning of syntax were scrutinized in the article, methods and ways of their using were presented and described.

Key words: interactive methods, interactivity, online learning, brainstorming, microphone, associative bush, debate.